

درس یازدهم: پایان دفاع مقدس تا ارتحال امام خمینی

هدف‌های آموزشی

- ۱- تبیین هدایت‌های فکری یکی دو سال آخر عمر امام خمینی
- ۲- توضیح چالش‌های بزرگ سال‌های پایانی عمر امام خمینی و مدیریت آنها از سوی ایشان
- ۳- آشنایی با خطوط کلی بازسازی و سازندگی کشور از نگاه امام خمینی

«جنگ تحمیلی هشت ساله»، گرچه از سوی جمهوری اسلامی، با رهبری‌های امام خمینی و حضور همه‌جانبه ملت ایران، به‌ویژه جوانانشان به «دفاع مقدس» تبدیل گردید؛ ولی جنگ جنگ است، خشونت و ویرانی و ناامنی! در طول هشت سال تجاوز ظالمانه و نابخردانه حکومت بعثی متجاوز عراق به ایران اسلامی، چندین استان درگیر این جنگ و ویرانی قرار گرفتند و شهرهای متعدد و صدها روستا، کم و بیش آسیب دید و هزاران نفر از ملت ایران و از بهترین جوانان متعهد و مسئولیت‌پذیر جان عزیزشان را از دست دادند و مهم‌ترین فرصت‌های عظیم انسانی و امکانات عمومی به جای صرف در راه سازندگی کشور و برداشتن گام‌های پیشرفت، همه در مقابل تجاوز برای دفاع از آیین و سرزمین هزینه گردید، که اگر نبود آن جنگ تحمیلی، همه صرف آبادانی و سازندگی مادی و معنوی کشور می‌شد و پیشرفت‌های بسیاری واقعاً رخ می‌نمود.

اما در هر حال، امام خمینی همچنان که مبارزات ملت ایران را رهبری کرد، رهبر استقرار و استمرار نظام جمهوری اسلامی نیز بوده است. از حوادث و اتفاقات متعدد و پیش‌بینی شده و پیش‌بینی نشده سال‌های نخست پس از پیروزی

انقلاب که بگذریم و از جنگ کردستان و تجاوز صدام هم که بگذریم؛ به مسائل و اختلافات میان نیروهای انقلابی و مبارز می‌رسیم.

اختلاف اول میان مذهبی‌ها و به اصطلاح نیروهای ارزشی - فقهاتی از یک سو و از سوی دیگر نیروهای ملی - مذهبی که متأسفانه تفاهم و وحدت حاصل نشد و نیروهای ملی - مذهبی یا مانند بنی‌صدر که به همراه رجوی از ایران خارج شدند و یا مانند اعضای نهضت آزادی منتقد و منزوی گردیدند و عمده مناصب و مسئولیت‌ها در دست نیروهای مذهبی و ارزشی قرار گرفت، اما این نیروها به‌ویژه در آستانه انتخابات مجلس سوم دچار اختلاف شدید شدند که امام خمینی با اینکه بنای بر جذب حداکثری داشتند و هر کسی را در جای خود نیکو می‌دیدند؛ از نظر فکر و اندیشه پیام‌ها و بیانیه‌های یکی دو سال آخر عمرشان، نوعی باز تعریف از مبانی و اصول اندیشه ایشان بوده است. نتیجه این افکار و اندیشه‌ها که با اندیشه سنتی طیف به اصطلاح راست فاصله داشت و آنها گلایه‌مند گردیدند و نتیجه این صف‌آرایی در عرصه سیاسی کشور، پیروزی جریان یا طیف چپ یا خط امام شد که اکثریت قاطع مجلس را به دست گرفتند. در این رابطه نامه‌ها و بیانیه‌های امام خمینی بهترین سند و مدرک است.^۱

از آنجایی که رژیم متجاوز صدام و حامیان منطقه‌ای و جهانی او نتوانستند طی

---

۱. مانند منشور برادری، (صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۱۷۶)، نامه‌های امام به افراد حقیقی و حقوقی - نهاد شورای نگهبان - درباره انتخابات تهران و بعضی از شهرستان‌ها (تهران و گرگان)، همچنین اهتمامشان به نشان دادن چهره راهگشا و بن‌بست شکن فقه و عدم مخالفت آن با مظاهر تمدن جدید، که در نامه‌های دیگرشان دیده می‌شود؛ (ر.ک: صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۱۴۹ و ۱۶۰ و ۱۷۰ و ج ۱۹، ص ۴۳۰، ۴۳۴، ۴۵۷، ۴۶۳)، امام خمینی در نامه‌ها و بیاناتشان خطاب به فقهای شورای نگهبان بر این مهم تأکید داشتند که نباید به گونه‌ای عمل شود که اسلام متهم به ناتوانی در اداره جامعه شود، و برای چاره‌جویی همین بن‌بست، مجمع تشخیص مصلحت نظام تأسیس گردید.

هشت سال با همه جنایات و رفتار ضد بشری و خلاف قوانین بین‌المللی، به اهداف باطل خود دست یابند، تمام توان شیطانی خود را متمرکز کردند تا مانع پیروزی ملت ایران و نظام جمهوری اسلامی بر آمده از انقلاب اسلامی شوند و در این مسیر فجیع‌ترین جنایات را مرتکب شدند؛ از سیاست جنایت‌بار صدام در جنگ؛ یعنی سیاست سرزمین سوخته؛ و جنایت تاریخی در بمباران شیمیائی حلبچه تا بمباران‌های مکرر شیمیایی در جبهه‌ها تا بمباران دائمی مناطق مسکونی شهرها و روستاهای دور و نزدیک، حتی بمباران و موشک‌باران تهران و اصفهان و... با موشک‌های هدایی شوروی آن روز، تا ساقط کردن هواپیمای مسافربری توسط ناو آمریکائی؛ همه و همه نشان‌دهنده عزم شیطانی متجاوزان بود. در این هنگامه بود که امام خمینی هوشمندان و البته دردمندان قطعنامه پیشنهادی ۵۹۸ شورای امنیت سازمان ملل را پذیرفت تا بدین صورت جنگ تحمیلی هشت ساله خاتمه یابد.^۱

ایشان در پیام به ملت ایران نوشتند:

در مورد قبول قطعنامه که حقیقتاً مسئله بسیار تلخ و ناگواری برای همه و خصوصاً برای من بود، این است که من تا چند روز قبل معتقد به همان شیوه دفاع و مواضع اعلام شده در جنگ بودم و مصلحت نظام و کشور و انقلاب را در اجرای آن می‌دیدم؛ ولی به واسطه حوادث و عواملی که از ذکر آن فعلاً خودداری می‌کنم و به امید خداوند در آینده روشن خواهد شد، و با توجه به نظر تمامی کارشناسان سیاسی و نظامی سطح بالای کشور، که من به تعهد و دلسوزی و صداقت آنان اعتماد دارم، با قبول قطعنامه و آتش‌بس موافقت نمودم، و در مقطع کنونی آن را به مصلحت انقلاب و نظام می‌دانم.

و خدا می‌داند که اگر نبود انگیزه‌ای که همه ما و عزت و اعتبار ما باید در مسیر مصلحت اسلام و مسلمین قربانی شود، هرگز راضی به این عمل نمی‌بودم و مرگ و شهادت برایم گواراتر بود.^۱

ملاحظه اقدامات عملی و پیام‌ها و بیانیه‌های سال پایانی عمر با برکت امام نشان می‌دهد که ایشان با توجه خاص، مسئله برداشت خود از اسلام را با عنوان «اسلام ناب محمدی» در فرصت‌ها و مناسبت‌های مختلفی پی‌می‌گیرد و روندی را که از سال ۱۳۶۶ آغاز کرده بود، در سال ۱۳۶۷ ادامه داده و حتی از مرزها گذشته و با چشمان تیزبین و نگاه نافذ الهی خود اتفاقات کشور اتحاد جماهیر شوروی آن روز را رصد کرده و در پیامی تاریخی به صدر هیئت رئیسه شوروی - گورباچف - نابودی کمونیسم را به او گوشزد کرد و خبر شنیده شدن صدای شکسته شدن استخوان‌های کمونیستم و به موزه تاریخ سپرده شدن آن را به وی اعلان، و او را به «اسلام و توحید» دعوت کرد.

همچنین امام خمینی در ۶۷/۶/۱۷ در پاسخ نامه فرزند خود سیداحمد، مسئولیت تنظیم و تدوین آثار خود را به او سپرد.^۲ و در تاریخ‌های ۶۷/۷/۲ و ۶۷/۷/۱۲ طی مکاتباتی با یکی از مجتهدین حوزه علمیه قم که از شاگردان ایشان هم بوده، بر پویایی فقه و توان پاسخگویی آن متناسب با تحولات زمانه و تطور زندگی تأکید کرد.^۳

پاسخ نامه حجت‌الاسلام و المسلمین محمدعلی انصاری، که به «منشور برادری» معروف گردید، همه به دو دسته شدن شاگردان و یاران انقلابی و ارزشی

۱. صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۹۲.

۲. همان، ج ۲۱، ص ۱۲۵.

۳. همان، ج ۲۱، ص ۱۴۹ و ۱۶۰.

امام خمینی اذعان دارد و هم نصیحت و تذکر اخلاقی می‌دهد و هم توجه‌ها را به آفاق جدید فکری - فقهی جلب می‌کند که حوزه و فقه باید پاسخگوی مسائل جدید فراوانی که در مناسبات جدید زندگی بشر به وجود آمده‌اند، باشد.^۱

در تاریخ ۶۷/۶/۱۱ خطاب به ملت ایران پیامی صادر کردند و «سیاست‌های کلی نظام در دوران بازسازی» پس از جنگ تحمیلی را تبیین کردند. ایشان هم بر «سیاست نه شرقی و نه غربی» نظام جمهوری اسلامی تأکید کرد و «قوام و دوام» جمهوری اسلامی را بر پایه آن معرفی کرد و هم هشدار دادند که «مسئله بازسازی و سازندگی» نباید «به قیمت وابستگی ایران اسلامی به شرق یا غرب تمام شود». چنانکه تأکید کرد که «باید توجه داشت که با در نظر گرفتن حجم عظیم کار و ضرورت تسریع در تعیین خط مشی بازسازی و سازندگی، حتماً از نظرات کارشناسان و صاحب‌نظران، خصوصاً هیأت دولت و وزرا و کمیسیون‌های مربوطه مجلس شورای اسلامی - که چهره‌های دلسوز و متعهد و مطلع در آنها فراوانند - و نیز از مسئولین هر امری استفاده نمایند.»

امام خمینی در این پیام بر: ۱. بهتر رسیدن به امور مادی و معنوی خانواده‌های شهدا و جانبازان و اسرا و مفقودان؛ ۲. توسعه و تکمیل صنایع و ابزار مربوط به قدرت دفاع کشور برای تقویت بنیه دفاعی و نظامی کشور؛ ۳. ضرورت رسیدگی به امر خودکفایی کشاورزی و اولویت و تقدم داشتن آن؛ ۴. توسعه مراکز علمی و تحقیقاتی و تمرکز و هدایت امکانات و تشویق کامل و همه‌جانبه مخترعین و مکتشفین؛ ۵. برنامه‌ریزی در جهت رفاه متناسب با وضع عامه مردم توأم با حفظ شعائر و ارزش‌های کامل اسلامی و پرهیز از تنگ‌نظری‌ها و افراط‌گرایی‌ها و نیز مبارزه با فرهنگ مصرفی و تشویق به تولیدات داخلی و برنامه‌ریزی در جهت

۱. ر.ک: صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۱۷۶.

توسعه صادرات؛ ۶. رعایت اصول ایمنی و حفاظتی مراکز و صنایع و ایجاد پناهگاه‌های جمعی؛ ۷. استفاده از نیروهای عظیم مردمی در بازسازی و سازندگی؛ هم در صنعت و هم در کشاورزی و نیز تجارت داخل و خارج؛ ۸. حفظ و نگهداری ترکیب یک یا چند شهر خراب شده در جنگ به عنوان سند زنده تجاوز دشمنان علیه انقلاب و کشورمان؛ ۹. تأکید بر حفظ ارزش‌ها و شئون اخلاقی و اجتماعی و نیز سالم‌سازی اجتماعات.

شرح صدر، تدبیر در امور، اخلاص در عمل و ایثار در خدمت به خلق، توصیه و دعای پایانی امام خمینی در این پیام تاریخی بوده است.^۱

خلاصه درس یازدهم:

وقتی مصلحت کشور و ملت اقتضا کرد، امام خمینی با شجاعت و ایثار و فداکاری مسئولیت قبول قطعنامه پایان جنگ را پذیرفتند. امام خمینی خطوط اصلی بازسازی و سازندگی مادی و معنوی کشور برای مقطع پس از جنگ را بیان کردند. امام خمینی در یکی دو سال آخر عمر خود پویایی و بالندگی فکر و اندیشه خود را در نشان دادن افق‌های آینده و نیز شکستن بن‌بست‌های پیش پای نظام و مدیریت اختلافات در صفوف اصحاب و یاران خود، به خوبی انجام دادند.

خودآزمایی

۱ - نیروهای انقلاب در کدام مقطع دچار اختلاف و انشعاب گسترده شدند؟

(الف) در آستانه تشکیل مجلس خبرگان قانون اساسی

(ب) پس از تسخیر لانه جاسوسی

(ج) در آستانه انتخابات دوره سوم مجلس شورای اسلامی

(د) پس از ارتحال امام